

Омельчук Д.В.,
Науковий керівник: Острогляд О. В., к.ю.н., доц.,
доцент кафедри права та правоохоронної діяльності,
Державний університет «Житомирська політехніка»,
м. Житомир

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПРОТИДІЯ СЕКСУАЛЬНИМ ДОМАГАННЯМ
У СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ:
ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА ДОКАЗУВАННЯ**

Сексуальні домагання у студентському середовищі є гострою соціально-правовою проблемою, яка безпосередньо пов'язана з питанням забезпечення безпеки та захисту прав молоді. З огляду на вразливість студентів, залежність від викладачів і адміністрації навчальних закладів, такі дії мають підвищену суспільну небезпечність. Однак, незважаючи на серйозність цієї проблеми, вітчизняне кримінальне законодавство стикається з численними труднощами у кваліфікації та доказуванні сексуальних домагань, що ускладнює ефективну правову протидію цим злочинам.

Сексуальні домагання дії, виражені словесно або фізично, що принижують чи ображають осіб, які перебувають у певних трудових чи службових відносинах [1]. Сексуальні домагання найбільш розповсюджені у вертикальних трудових відносинах (керівник підлеглий), однак домагання в горизонтальних стосунках (між колегами) також трапляються. Сексуальні домагання є видом гендерного насильства. Головною відмінною рисою сексуальних домагань є перебування в публічному просторі.

Прикладами поведінки, що може трактуватися як сексуальні домагання є пропозиції сексуального характеру, неприємні й небажані дотики, обмацування, жарти, пов'язані із сексуальністю жертви, натяки тощо від осіб, від яких жертва перебуває в залежності [2]. У студентському середовищі це часто проявляється у стосунках викладач–студент, коли останній не має реальної можливості відмовитися або повідомити про такі випадки без ризику для своєї навчальної чи соціальної позиції.

Незважаючи на суспільну значущість проблеми, Кримінальний кодекс України (ККУ) не містить окремої статті, яка б прямо передбачала кримінальну відповідальність за сексуальні домагання. Однак, деякі дії, що підпадають під визначення сексуальних домагань, можуть кваліфікуватися за іншими статтями ККУ.

Наприклад, в розділі IV «Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи» КК України передбачена кримінальна відповідальність за зґвалтування (ст. 152), сексуальне насильство (ст. 153), примушування до вступу в статевий зв'язок (ст. 154), вчинення дій сексуального характеру з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку (ст. 155), розбещення неповнолітніх (ст. 156) та домагання дитини для сексуальних цілей (ст. 156-1) [3].

Детальний огляд цих статей свідчить про те, що кримінальна відповідальність застосовується переважно у випадках фізичного або психологічного насильства. Водночас багато форм домагань, що не включають насильницькі дії, залишаються поза межами кримінальної регламентації, що створює прогалини у правозастосуванні та знижує ефективність захисту студентів.

Це ускладнює роботу правоохоронних органів та судів, оскільки не існує чітких критеріїв для визначення меж кримінальної відповідальності. У науковій літературі зазначається, що відсутність окремої статті для кримінальної відповідальності за домагання призводить до «правової розмитості», коли дії, що порушують гідність особи, кваліфікуються лише формально або взагалі залишаються безкарними.

Репецький С.П. у своїй роботі зазначає, що відсутність чіткої правової дефініції сексуальних домагань призводить до правової невизначеності та ускладнює правозастосування. Він пропонує внести зміни до Кримінального кодексу України, щоб чітко визначити сексуальні домагання як окремий склад злочину [4].

Особливу увагу слід приділити стану потерпілих. Жертви сексуальних домагань у студентському середовищі часто перебувають у стані психологічного стресу, відчувають страх перед викладачами або адміністрацією, а також ризикують соціальною ізоляцією. Ці фактори ускладнюють процес повідомлення про домагання та збільшують складність доказування.

Це призводить до недостовірності статистичних даних і ускладнює розробку ефективних превентивних заходів, які мали б зменшити кількість вчинених протиправних діянь. Наукові дослідження показують, що успішне доказування у таких справах залежить від комплексного підходу, що включає психологічні експертизи, показання свідків та використання електронних доказів.

У січні 2025 року в Україні набув розголосу випадок сексуальних домагань з боку Андрія Білоуса, викладача Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого та художнього керівника Молодого театру. Першою про домагання заявила 23-річна Софія Сапожнік, яка опублікувала анонімне відео, в якому розповіла про надсилання Білоусом інтимних фотографій та запити про сексуальні фантазії. Вона також зазначила, що на посвяті першокурсників викладач пропонував студентам купатися голими, мотивуючи це як акт творчої відкритості.

Після публікації відео інші студенти та актори почали ділитися своїми історіями про подібні випадки домагань з боку Білоуса. У відповідь університет спочатку заявив про відсутність офіційних звернень, але згодом подав заяву до Національної поліції та відсторонив викладача від роботи до завершення розслідування.

Цей випадок став каталізатором для обговорення проблеми сексуальних домагань у студентському середовищі, зокрема в театральних навчальних закладах. Він підкреслює необхідність чіткої правової регламентації таких дій та створення безпечного середовища для студентів, де вони можуть вільно навчатися без страху перед сексуальними домаганнями [5].

Для ефективної протидії сексуальним домаганням у студентському середовищі необхідно застосовувати комплексний підхід, який поєднує законодавчі, організаційні та превентивні заходи. Перш за все, важливо внести зміни до Кримінального кодексу України, які б чітко визначали сексуальні домагання як окремий склад злочину. Така законодавча ініціатива дозволить усунути правову невизначеність та забезпечити однозначність у кваліфікації протиправних дій, створюючи умови для більш ефективного правозастосування у справах, пов'язаних з домаганнями.

Не менш важливим є удосконалення методик збору та оцінки доказів у справах про сексуальні домагання. Через специфіку таких злочинів, коли фізичне насильство часто відсутнє, а свідчення потерпілих можуть бути суб'єктивними, застосування комплексних доказових процедур, включаючи психологічні експертизи, опитування свідків та використання електронних доказів, є критично необхідним для об'єктивної оцінки ситуації та забезпечення справедливого розгляду справ.

Систематичні освітні заходи, такі як лекції, тренінги, інформаційні кампанії та створення конфіденційних каналів для повідомлення про випадки домагань, дозволяють не лише зменшити ризик їхнього виникнення, а й сформувати культуру правової свідомості та поваги до гідності кожного учасника освітнього процесу.

Нарешті, створення безпечного освітнього середовища, у якому кожен студент може відчувати себе захищеним від сексуальних домагань, є фундаментальним завданням адміністрації навчальних закладів. Це передбачає не лише розробку внутрішніх правил та протоколів реагування на домагання, а й активну роботу з формування соціальної відповідальності серед студентської та викладацької спільноти, що в сукупності сприяє зниженню рівня ризиків та підвищенню ефективності превентивних заходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Шевченко З.В. Словник гендерних термінів. URL: <http://a-z-gender.net/ua/seksualni-domagannya.html>.
2. Вітер Катерина. Що таке сексуальні домагання? Гендер в деталях. URL: <https://genderindetail.org.ua>.
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III. Відомості Верховної Ради. 2001. № 25-26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
4. Репецький С. П. «Проблеми кримінально-правової кваліфікації сексуальних домагань». Вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького, 2023. URL: <https://visnyk.iful.edu.ua/wp-content/uploads/2023/06/Репецький.pdf>
5. Мухіна, О. «Викладача київського університету відсторонили після численних звинувачень у сексуальних домаганнях». Європейська правда, 10 лютого 2025 року. URL: <https://euromaidanpress.com/2025/02/10/kyiv-university-professor-suspended-after-dozens-of-victims-accused-him-of-sexual-harassment/>

Пастушенко С.Ю.,
Науковий керівник: Мельниченко Р.В., к.ю.н.,
завідувач кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу,
адвокат,
Державний торговельно-економічний університет,
м. Київ

**СУСПІЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ І ПРОТЕСТИ ЯК ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ
СУЧАСНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ**

Антикорупційна політика України посідає провідне місце у системі сучасної правової науки, адже ефективність боротьби з корупцією є ключовим чинником стабільності державних інститутів, функціонування економіки та збереження демократичного ладу. В умовах війни, соціально-економічної нестабільності та реформування правової системи питання протидії корупції постає особливо гостро, адже будь-які прояви зловживання владою чи розкрадання державних коштів можуть підірвати національну безпеку. Центральними суб'єктами антикорупційної діяльності сьогодні є Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) та Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП). Їхня робота забезпечується спеціальними законами, а діяльність підкріплюється суспільним контролем, що останнім часом проявився у вигляді масових протестів проти обмеження їхньої незалежності [9, с. 2]. На мою думку, головною загрозою сучасній антикорупційній політиці є політичне втручання, що підриває незалежність інституцій.

Конституційні засади громадського контролю є невід'ємною частиною української правової системи. У статті 5 Конституції України закріплено, що народ є носієм суверенітету та єдиним джерелом влади [8, ст. 5]. Це положення не лише політико-правове, але й практичне, адже громадяни мають право впливати на діяльність органів державної влади. Статті 38 і 39 Конституції надають право брати участь у державних справах і проводити мирні зібрання [8], що легалізує протести як форму суспільного контролю. Водночас стаття 68 передбачає, що реалізація прав завжди поєднана з обов'язком дотримуватися законів [8]. Таким чином, суспільний контроль є реальним механізмом формування державної політики, що визначається Конституцією. Я вважаю, що саме активна участь громадян у суспільному житті України відіграє важливу роль для забезпечення верховенства права.

В окремих законах закріплено основи антикорупційної політики. Закон України «Про запобігання корупції» № 1700-VII визначає ключові принципи та передбачає контроль за деклараціями посадових осіб, а також виявлення конфлікту інтересів [6, с.45]. Закон «Про